

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานการบรรยายพิเศษ

เนื่องในการประชุมทางวิชาการ

“วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”

๗ ตุลาคม ๒๕๓๐

ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ข้าพเจ้ายินดีที่ได้มาบรรยายในวันนี้ เมื่อคณะอาจารย์ได้เมตกลางทาบทามและปรึกษาในเรื่องที่จะจัดงานวันนี้ เหมือนกับเป็นงานฉลองปริญญาตกค้างที่ฉลองมานานแล้ว ก็รู้สึกว่าเป็นความคิดที่ดี คือ ปกตงานฉลองปริญญาที่มีฉลอง มีจัดเลี้ยง แล้วก็รับประทาน เที่ยงนี้ก็มารับประทาน แต่ก็มีวิธีการใหม่ ๆ มา คือ ให้พูดในงานซึ่งเป็นลักษณะของการสัมมนาทางวิชาการกับสาขาที่ได้เรียนมา จะพูดได้ดีไม่ดีแค่ไหนก็เรียกว่าน้ำใจ ที่เรียกว่าสปิริตก็แล้วกัน จะดีจะชั่วก็ค่อยว่ากันทีหลัง คือ มานึกถึงเหตุที่มาในที่นี้ คือ ถ้าไม่ได้มาศึกษาหลักสูตรวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ ก็คงไม่มีเหตุที่จะมาในวันนี้ และขณะที่เราได้ศึกษากันในกลุ่มทั้งอาจารย์และนิสิต เราก็ได้พูดกันมากถึงขอบข่ายของวิชานี้อันเป็นวิชาที่ค่อนข้างใหม่ กว่าที่จะพูดกับคนอื่นรู้เรื่องว่าเรียนอะไร อธิบายกันเหนื่อยไปเลย ถ้าบุคคลที่นอกแวดวงไปแล้ว พูดถึงชื่อวิชาอะไร ก็มีหลายอย่างที่เขาไม่แน่ใจ เหมือนอย่างแต่ก่อนนี้ไปทำปริญญาโทอยู่ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร พอระหว่างเรียนอยู่มีคนมาถามว่าเรียนกรมศิลปากรสนุกไหม รำอะไรได้แล้ว ก็เลยบอกว่าตอนนี้ยังรำระบำโบราณคดี ก็เคยโดนมาหลายเที่ยว พอถึงวิชานี้ไม่มีใครถามแบบนั้นเลย เขาถามว่าคืออะไร บางทีก็ชี้แจงอธิบาย ก็บอกว่าเรียนวิชาการศึกษา ก็ใช้ได้ ก็ดูผู้ฟังพอใจ ระหว่างที่เรียนเราพูดอะไรกันเยอะแยะเลย พอจบพวกเราทุกคนก็กลับไปปฏิบัติหน้าที่ราชการ ราชการทั้งนั้น ไม่มีนอกราชการเลยสักคนเดียว และหน่วยงานราชการของตนที่ปฏิบัติอยู่นั้น ทุกคนสำรวจแล้วว่า เป็นหน่วยงานในวงการศึกษาทั้งสิ้น แต่ลักษณะของการศึกษานั้นต่าง ๆ กัน ไม่เหมือนกันเลย ข้าพเจ้าเคยคุยกับเพื่อน ๆ เมื่อมีโอกาสว่างยังไรเราไม่ควรจะทิ้งกัน ควรจะหาโอกาสมารวมกลุ่มแล้วปรึกษากันเรื่องงาน เรื่องวิชาการกันเป็นพัก ๆ อาจจะเป็นทุก ๒ เดือน ทุก ๖ เดือน อะไรก็ตาม เมื่อทางมหาวิทยาลัยจัดงานนี้ขึ้น ก็ถือว่าขออาสาพูดเป็นคนแรก จะพูดผิดพูดถูกนอกประเด็นในประเด็น ยิ่งไร ทางมหาวิทยาลัยก็คงจะเอาปริญญาคืนไม่ได้แล้ว อ้อยเข้าปากช่างแล้ว ประการหนึ่งคือ เรื่องที่จะเล่าหรือตัวอย่างที่จะยกขึ้นนั้น บอกให้ก่อนว่าอาจจะถูกนินทาหาว่าพูดเรื่องปักษ์ใต้เยอะแยะเลย เพราะว่าเป็นเรื่องที่ประสมมาสด ๆ ร้อน ๆ ไม่เอาเรื่องแห้งมาพูด เกรงว่าถ้าพูดเรื่องเก่าจะฉายซ้ำฉายซาก ก็เคยคุยกันมาแล้ว คนที่เจอกันส่วนมากซ้ำหน้า อาจจะพูดแล้วพูดอีก พูดแล้วจำไม่ได้ว่าพูดแล้ว ข้าพเจ้าก็จะกลายเป็นคนบ้า ๆ เป๋อ ๆ แบบหลงพูดแล้วพูดอีก แล้วก็เรื่องทีออกตัวเรื่องสุดท้ายก็คือ อาจจะขอพูดไม่นานนัก อาจจะไม่ถึง ๒ ชั่วโมงที่ได้เตรียมเอาไว้ เพราะว่ารู้ตัวว่าเป็นนักพูดที่ไม่ดีนัก

การเตรียมตัวไม่ดี เพราะว่าสมัยใหม่การพูดอะไรก็ต้องมีสไลด์ มีวีดีโอ มี overhead เตรียมมา ตอนแรกเขาก็ถามเหมือนกันว่าจะให้เตรียมไว้ให้ไหม ก็บอกว่าเตรียม แล้วก็ไปปักชำได้ก็เอาแผ่นใสไปตั้งเบ้อเร่อ ประมาณร้อยแผ่น เตรียมไว้จะไปเขียนแต่ไม่ได้เขียนเลยแม้แต่แผ่นเดียว ไม่ได้หยิบออกมาจากกล่องด้วย สไลด์ก็ไม่มี เพราะฉะนั้นเลยขออนุญาตว่าไม่มีก็แล้วกัน แล้วภาพประกอบก็อาจจะเป็นภาพที่เห็นในหนังสือโทรทัศน์ ความจริงก็เห็นใจว่าคนที่ต้องมานั่งฟังใครก็ไม่รู้พูดเฉย ๆ แล้วก็อาจจะง่วง คือ การง่วงในห้องประชุมในลักษณะนี้ ถ้าทุกคนมีประสบการณ์มาแล้วต้องง่วงแบบไม่สบาย คือ เหมือนกับคนเป็นลมหนึ่ง ๆ ง่วงแต่ฝัน ๆ ก็ง่วงงับเป็นลมไปเลย ทรมานมากไม่ค่อยสบายเลย คือ ข้าพเจ้าเป็นเสมอ แล้วก็รู้ว่าไม่สบายนะ ไม่ใช่เรามาถึงมานั่งหลับสบาย ไม่สบายเลย ทรมาน การแก้ปัญหาคงจะทำได้ อันนี้ก็ขอหาทางออกให้ไปในตัว วิธีที่จะบรรเทาความรู้สึกไม่สบาย คือ การหาอะไรขีดเขียนเสีย เขียนแบบนั้น เขียนอะไรเสีย เพื่อจะหาช่องทะเลาะกับผู้บริหารยัยเมื่อมีโอกาศ สมมุติตอนสุดท้ายว่าถ้ามีเวลาเหลือ ไม่พูดเพลินไปเสีย ก็จะทำให้ท่านออกความคิดเห็นหรือคัดค้านอะไรบ้าง ถ้าไม่มีเวลาที่ถือว่าเป็นการทะเลาะกันในใจก็แล้วกัน เหมือนกับเราฟังวิทยุ รายการวิทยุต่าง ๆ

เริ่มเรื่องว่าด้วยหลักสูตรวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์เท่าที่เข้าใจ วันนี้เท่ากับมาพูดให้ท่านอาจารย์แถวหน้าสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์เฉลียว ท่านสัมพันธ์วิชานี้ ก็ให้ท่านคุมสัมมนาอีกครั้งหนึ่ง รายงานหน้าชั้น คือ วิชาที่ตามความเข้าใจ การพัฒนาหมายความถึงการทำให้เจริญขึ้น ทำให้ดีขึ้นก้าวหน้าขั้นก็ได้ โดยที่ใช้วิชาการหรือการศึกษา การเรียนรู้เป็นแกน และเราได้มองการศึกษาในแง่ต่าง ๆ เช่น ในด้านเศรษฐศาสตร์ ในด้านรัฐศาสตร์ ด้านสังคมวิทยา ด้านจิตวิทยาและอื่น ๆ อีกมากมาย และการศึกษาทุกขั้นตอนจะต้องมีเหตุผล คือ เป็นศาสตร์ไม่ใช่เป็นลักษณะของศิลปะอย่างเดียว เป็นลักษณะของศาสตร์ คือ จะต้องมียุทธศาสตร์อย่างถูกต้อง แล้วต้องมีการวิจัยรองรับ จะพูดเอาเองเฉย ๆ ไม่ได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วเราก็ทำได้ ยกตัวอย่างที่เห็นกันชัด ๆ และทุกคนคงจะรู้จัก ตามแผนพัฒนาที่ทำมานานแล้ว งานของ 4 กระทรวงหลักมี กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตร กระทรวงศึกษา กระทรวงสาธารณสุข อันนี้เราเอาความชำนาญของบุคคลตามลักษณะงานในแต่ละกระทรวงมาผสมผสานกัน อย่างนี้เรียกว่าเป็นลักษณะของงานพัฒนศึกษาศาสตร์ได้ อย่างน้อยก็ทีกทักว่า นี้คือพัฒนศึกษาศาสตร์อาจจะได้ เราจะอธิบายให้คนฟังง่าย ๆ ว่า คืออะไร ตามความเห็นนั้นยกอันนั้นขึ้นมาได้เลย คือเราอยู่ฝ่ายการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ พูดถึงในที่นี้ก็บอกว่าเอาการศึกษาเป็นหลัก การศึกษานี้คือว่าจัดแหล่งให้คนมาเรียนรู้กัน คือ โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย แล้วก็เรามีการศึกษาภาคบังคับคือ ให้นักเรียนตั้งแต่อายุ ๗ ปีบริบูรณ์ จนกระทั่งจบชั้นประถมบริบูรณ์ แต่ก่อนถึงอายุ ๑๕ ปี เดี่ยวนี้ก็คง ๑๒, ๑๓ คนอายุช่วงนี้ถ้าเป็นคนไทยต้องเข้าศึกษาในโรงเรียน คือ ต้องมาประจำการในสถานที่ราชการ คือ โรงเรียน แล้วก็ครู บุคลากรทางการศึกษาที่มีอยู่ก็จะจัดให้ผู้ที่เข้ามาเรียนนั้นฝึกอ่าน เขียน คิดเลข มีความรู้ต่าง ๆ เพื่อที่จะมีพื้นฐานความรู้ที่จะไปศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป หรือว่าจะออกมาประกอบอาชีพ เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของประเทศ เมื่ออ่านออกเขียนได้แล้ว ก็จะหาความรู้ใส่ตัวด้วยตัวเองได้ การเรียนรู้ก็มีหลายอย่าง โรงเรียนสอน หรือไม่ก็เข้าฝึกอบรมต่าง ๆ ที่ทางราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น นี้พูดนอกเรื่องอีกนิดหนึ่งว่า เรื่องคำว่าผู้ไปอบรมนี้ให้ระวัง เพราะว่าเมื่อวานพี่เลี้ยงของหลานเล่าให้ฟังว่าบอกหลานอายุ ๓ ขวบว่าจะไปอบรมเข้าเรียนต่อ มสธ. ต้องไปอบรมเข้มข้นสุดท้าย แต่ว่าตัวหลานยังอยู่จนราธวาส พี่เลี้ยงก็ขอลาไปอบรม พี่เลี้ยงก็บอก

พี่ขอลาไปอบรมนะ หลานอายุ ๓ ขวบนี้ เขาบอกว่าพี่ทำอะไรไม่ดีหรือทำอะไรผิดหรือถึงต้องอบรม ก็เลยต้องบอกว่าไปเรียนหนังสือเขาก็เข้าใจ บางทีคนก็เข้าใจผิดได้ คือเด็กที่เรียนแล้วออกไปทำงานได้ ก็อ่านเอกสารของทางราชการที่จะติดต่อกับลักษณะอื่น ๆ ได้ ในเมื่ออ่านเอกสารของทางราชการทำให้รู้เรื่องอย่างเดียวกัน คือยึดถือหลักเกณฑ์ และกติกาอันเดียวกัน ทำให้เรารวมตัวกันอยู่ได้ ก็ปกครองกันได้ อันนี้ก็เป็นลักษณะทางเรื่องมหาดไทย คือการปกครอง คือไม่เชิงปกครองเป็นการรวมตัวกันให้อยู่เย็นเป็นสุข ยึดถือกติกาหลักปฏิบัติอันเดียวกัน คนต้องยึดถือสิ่งเดียวกัน พอสมควรถึงจะอยู่กันได้ ต้องมีอะไรร่วมกัน เด็กที่เข้ามาอยู่นั้นก็ทำให้คนที่มั่งมีศรีสุขสมบูรณ์ด้วยกันทุกคน บางคนก็มีปัญหาทางสุขภาพร่างกาย ขาดอาหาร ป่วยไข้ต่าง ๆ ทำให้ร่างกายไม่เจริญเติบโต สมองก็อาจเจริญช้า ไม่สมบูรณ์ ข้อนี้ก็เป็นปัญหาทางสาธารณสุข หรือเจ้าหน้าที่อนามัยจะเข้าไปในหมู่บ้าน แล้วก็ไปให้บริการกับประชาชน เขาก็ทำกันอยู่ แต่ว่าในทางปฏิบัติจริง ๆ แล้ว หลายคนบอกว่าไม่สะดวกหรือมีปัญหา เคยได้ประสบด้วยตนเองด้วย แล้วก็คุยกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหลายคน เขาบอกว่ายาก การศึกษาคณะบังคับนี่เป็นการรวมคนไว้ให้เสร็จ พอไปถึงสาธารณสุขก็บริการได้เลย แทนที่จะให้เรารุ่งไปในหมู่บ้านแล้วประกาศ ต้องทานนม ให้เด็กทุกคนมารับประทาน การที่จะเรียกคนมาก็ยาก การที่จะช่วยเหลือไปตามบ้านก็ยากอีกนั่นแหละ อย่างเวลาจะให้บริการอะไรก็ตาม เจ้าหน้าที่อนามัยก็เคยบอกว่าเสด็จไปเองก็ง่ายสิ ไปถึงเขาก็ออกมา คนก็ออกมาฝากก็ได้และพูดยังงี้ก็พูดได้ ว่าเขาก็ทำได้ แต่ของเขานี่คนหน้าเดิม ชำซากจำเจ อนามัยตำบลเป็นคนดี ชยันขันแข็ง ตั้งใจทำงาน แต่เขาก็บอกว่าถ้าจะไปติดตามการฉีดวัคซีน การรักษาโรคต่าง ๆ ตามไปแล้วชาวบ้านเสียเวลาทำมาหากินก็ไม่ยอมมา แต่คนนาน ๆ ไปทีก็พูดได้ทำได้ คือ ที่โน่นเขาพูดกันตรง ๆ ลักษณะนี้ คือถ้ามารวมกันเป็นโรงเรียนแล้ว โรงเรียนก็อาจจะมีการจัดอาหารไว้ให้เด็ก อันนี้ก็เรียกว่าโครงการอาหารกลางวัน แต่ว่ามันก็ไม่ใช่อาหารกลางวัน อาจจะเป็นอาหารที่ตีพอที่จะเรียกว่าเป็นอาหารเพียงมือเดียวในวันหนึ่งที่เขาจะได้รับ แต่ว่าการที่จะจัดให้ดีในแง่ของโรงเรียนก็จัดได้ยาก คือไหน ๆ จะยกตัวอย่างเรื่องอาหารแล้วก็ขอลอกไปนอกเรื่องอีกสักหน่อย เรื่องการจัดอาหารให้เด็กนักเรียนคือการเลี้ยงอาหารในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายหลาย ๆ อย่าง เช่นประการแรกเด็กที่พ่อแม่มีเงินที่พอจะซื้อกินได้ แต่ไม่ชอบกิน มีหลายคนอมข้าว เลือกอาหาร ทางโรงเรียนเขาจัดโครงการแบบนี้เพื่อที่จะฝึกนิสัยในการบริโภคให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีธาตุทางอาหารครบถ้วน แล้วก็อาจจะเลยไปถึงการฝึกมารยาทสังคม มารยาทการรับประทานให้เรียบร้อย ไม่มูมมาม มารยาทที่จะนั่งรับประทานกับเพื่อนหรือคนอื่น ทำอย่างไรให้สุภาพ อันนี้ก็เป็นข้อหนึ่งที่เขาจัดโครงการอาหารกลางวันกัน ประการที่สอง มีเด็กที่วัน ๆ อาหารไม่ตกถึงท้องเลย บางคนก็ได้รับประทานแต่น้ำประทังความหิวไป แล้วก็ป่วย ปวดท้อง สมองต้อ ถ้าเป็นแบบนี้ก็เรียนไม่ได้ คนลักษณะนี้มีอยู่เยอะ การจัดเราก็ต้องจัดไปอีกอย่าง เป็นลักษณะที่ว่าแก้ความหิวโหยเลย แต่ก่อนนี้เคยทำ เตี้ยวันนี้ไม่ค่อยได้ทำแล้ว แต่ก่อนนี้ไปตามหมู่บ้าน บางครั้งก็ขึ้นไปบนบ้านเขา ขอบไปเยี่ยม ก็ไปดูในครัว ไปเปิดหม้อข้าวดู ก็เห็นคนในบ้าน ๗ - ๘ คน แต่ข้าวที่มีนั้น ข้าพเจ้าหรือคนบางคนในที่นี้รับประทานคนเดียวหมด แต่ว่าเขาจะต้องแบ่งกันถึง ๗ - ๘ คน ในครอบครัวก็เรียกว่าอาหารไม่พอ พวกนี้ก็หิว บางวันมีหรือเปล่าไม่ทราบก็ถ้าได้รับอาหารหรือความช่วยเหลือก็จะเป็นบุญเป็นกุศล ถ้าคนอึดท้องก็จะมีกำลังที่จะเรียนได้ ถ้านั่งท้องร้องจ๊อก ๆ ๆ ทำอะไรไม่ได้ คิดอะไรไม่ออก ปวดหัว ปวดท้องด้วย ลักษณะที่ ๓ คือ ครูจัดอาหารแล้วก็ขายแบบถูก ๆ อาหารที่ครูเตรียมให้ถ้าไม่มีสตางค์ซื้อ ครูส่วนมากก็จัดให้รับประทาน

ฟรี อาจให้มีการทำงานแลก เงินกองทุนไม่มากนักเท่าที่ไปมาหยก ๆ สด ๆ ร้อน ๆ ไปดูตามโรงเรียนนี้ ส่วนมากถามว่าได้ทุนจากไหน เขาก็หาทุนจากกำไรสหกรณ์บ้าง มีคนบริจาคบ้าง หรือทุนเก่าตั้งแต่สมัยอยู่องค์การบริหารส่วนจังหวัดบ้าง แล้วก็หลายโรงเรียนครูเรียไรกัน จัดตั้งเป็นโครงการ ที่นี้มันจะควรเป็นโครงการหรือควรเป็นบริการของรัฐ โดยที่ไม่ได้ตั้งเป็นโครงการ เป็นเหมือนกับแจกหนังสือฟรี แจกเสื้อผ้าฟรี แจกอาหารฟรี หรือเปล่าก็ไม่รู้ ไปดูก็แปลก ๆ เพราะว่าเห็นครูออกเงินเอง โรงเรียนหนึ่งไปเจอครูออกถึงคนละ ๑๐๐ บาท เอามารวมกัน แล้วครูแต่ละคน บางคนเป็นยังงิเรากั้ทราบกัน เขาก็ไม่ได้มีเงินเหลือเพื่อ แค่ว่าเลี้ยงครอบครัวเขาเองหรือเลี้ยงตัวเขาเองก็ยังไม่ลำบาก ลักษณะที่ครูมาลงขันร่วมกันเป็นส่วนใหญ่เท่าที่ได้เห็นมา แต่ว่ามีนักเรียนอีกพวกเป็นพวกที่ ๔ คือมีสตางค์บ้าง แต่ว่าแทนที่จะซื้ออาหารตามรายการอาหารที่ครูจัดทำ กลับมาซื้อขนมที่ไม่ค่อยมีประโยชน์อะไรรับประทาน ขนมที่ซื้อก็มาจากแม่ค้าแถวนั้น กับอีกอย่างหนึ่ง ในสหกรณ์ของโรงเรียนนั้นเองมีขนมประเภทนี้ขายอยู่มาก ซึ่งบางโรงไปดูเขาก็บอกว่า ผอ.ปจ. เขาบอกว่าไม่ให้ขายขนมหวาน เพราะเดี๋ยวทำให้เด็กฟันผุหมด ผอ.ปจ. บางคนท่านก็สั่งไว้อย่างนี้ก็มี แต่ว่าจะเห็นได้ว่ามีบางสหกรณ์ที่ขายอาหาร ขายขนมพวกนี้ซึ่งก็ ๓ - ๔ บาท เด็กพวกนี้ก็ซื้อ แทนที่จะไปซื้ออาหารโรงเรียน แต่เด็กพวกนี้มักจะห่อข้าวห่อกับมารับประทานเอง

เท่าที่มีประสบการณ์อยู่บ้างในเรื่องโครงการจัดอาหารให้นักเรียน คือ ทำกับกลุ่มของตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งอันนั้นถือว่าเป็นการบริจาคอาหารโดยไม่คิดอะไรเลย เป็นบริการนักเรียนโรงเรียนชายแดนทุกคน ถึงเวลาอาหารแล้วก็จะได้รับประทานอาหาร ถ้าเป็นโรงเรียนที่ทำได้ แต่ว่าทำไม่ได้เป็นบางโรงเรียน มีบางส่วนที่แม้ในเวลานี้ก็จัดเลี้ยงได้ ๓ วัน หรือเลี้ยงได้แต่อาหารเสริมก็มี มีหลายชั้นหลายตอน แม้จะมีโรงเรียนไม่ถึง ๒๐๐ โรง ก็มีต่าง ๆ กัน ตอนเริ่มทำนั้นแทบจะไม่มีอะไร ก็ค่อย ๆ สร้างมา ไม่ใช่ทำให้เยอะพรวดเดียว ตอนนี้ก็ประสบความสำเร็จพอสมควรใน ดชด. ระหว่างช่วงเริ่มทำงานก็มีโรงเรียนสังกัด สปช. เสนอว่าน่าจะไปช่วยทางโรงเรียน สปช. บ้าง ทำโครงการร่วมกันก็ปฏิเสธไป ที่ปฏิเสธไม่ใช่ว่าไม่ชอบไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับ สปช. หรือว่าไม่อยากยุ่งกับนักเรียนอื่นนอกจากโรงเรียน ดชด. แต่ว่าพวกที่เรียนวิชานี้และครูในที่นี้ก็ตั้งใจ เพราะการทำโครงการ หรือการทำงานอะไรสักอย่างต้องมีขอบเขตของงาน คือ ขอบเขตของงานมาน้อยแค่ไหน ย่อมจะขึ้นกับกำลังของเรา คือ ทั้งกำลังเงินที่มีอยู่ กำลังสติปัญญา กำลังความสามารถทุก ๆ อย่าง คือทรัพยากรทั้งหมดที่เรา มี คิดว่าทำได้แค่ไหน ตอนนั้นเท่าที่ประเมินตัวเองว่าทำได้แค่ไม่เกิน ๒๐๐ โรง ยังเด็กไม่รู้อะไรเท่าไร ก็ขอเอาแค่นี้ แม้แต่ตอนเริ่มต้น ๒๐๐ โรง ก็ยังไม่เอา ขอแค่ ๓ เท่านั้น ๒ - ๓ ปีแรกทำแค่ ๓ แห่ง ก็ปฏิเสธ สปช. ไป แต่ในการปฏิเสธนั้น ความจริงก็ไป ด้อม ๆ มอง ๆ อยู่หลายแห่งก็ให้ ๆ ไป ก็คือทำให้เด็กเขา ให้ส่วนตัว ไม่ใช่เป็นโครงการเป็นเรื่องเป็นราวอะไร ก็ทำที่โรงเรียนสังกัด สปช. หลายโรงเรียนแล้วเหมือนกัน เพราะว่าโครงการอะไรนี้ก็จะขยายขอบเขตครอบคลุมย่อมเป็นไปได้ และอีกอย่างหนึ่งถือตัวว่าเป็นเอกชน รัฐบาลก็อีกอย่าง รัฐบาลเขาตั้งโครงการอะไรไปแล้วต้องทำแบบให้ฝนตกทั่วฟ้า ต้องทำเหมือนกันหมด ใครเป็นคนไทย ใครเป็นครูในเมืองไทยต้องได้รับบริการจากรัฐบาลเท่าเทียมกันหมด แต่ว่าสำหรับเอกชนก็แล้วแต่ศรัทธา แล้วแต่กำลังศรัทธา กำลังที่เขามีอยู่ว่าเขาจะทำได้แค่ไหน อันนี้ก็ถือว่าเป็นข้อคิดอันหนึ่ง

คราวนี้พูดถึงอนามัยทั่ว ๆ ไปในโรงเรียน ครูจะเป็นคนทดสอบและศึกษา ก็กลายเป็นหน้าที่ของครูไปอีกอย่าง เช่นที่ทำเป็นส่วนใหญ่ก็มีเรื่องซ่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง แล้วนำมาเทียบในตารางของ

สาธารณสุขที่พิมพ์อยู่ที่สมุดพก ว่าเด็กคนนี้สูงกว่าเกณฑ์ ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่การดูแลสุขภาพทั่วไปถ้าเจ้าหน้าที่อนามัยไม่มาร่วมช่วยด้วยอาจจะลำบาก เพราะน้ำหนักน้อยไม่จำเป็นว่าสุขภาพไม่ดี แต่น้ำหนักมากอาจจะไม่ดีก็ได้ และก็มีปัจจัยอื่น ๆ เขาร่วมตัวอย่างเช่น เรื่องของสารอาหาร เท่าที่ทำในบางแห่งควรจะถึงกับเจาะเลือดตรวจดู แต่ว่าในทางปฏิบัติแล้ว คงทำไม่ได้ เพราะว่ายุงยากที่จะเที่ยวไปเจาะเลือดใคร ๆ ทั้งหมด ก็ยังคงปรึกษากัน เอาเด็กน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ถ้าเจาะเฉพาะพวกนี้อาจจะได้ ดูซิว่าเราควรจะเสริมเขาทางไหน หาทางช่วยเหลือเขา หรือเราดูปัจจัยอื่น ๆ เช่นดูลักษณะภายนอกว่าเป็นอย่างไร มีเรื่องตา ผิวหนัง เรื่อง Top hit ก็ ทิด เทา ฟัน ฟันนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะว่ามีวิจัยรองรับว่า เด็กเป็นจำนวนมากที่ขาดอาหาร สาเหตุจากฟันไม่ดี แกดเคี้ยวไม่ได้ ก็คงจะเรื่องทันตอนามัยหรือทันตกรรมชุมชนพวกนี้เขาช่วยได้ ส่วนตาไม่ดี ครูอาจแก้ปัญหาให้ไปนั่งแถวหน้า พาไปหาหมอโรงพยาบาล อนามัย แล้วก็ได้ประสานงานกับอนามัยว่าใครเจ็บป่วยยังไง หรือแม้แต่โรงเรียนมัธยมเขาก็ทำในลักษณะนี้ ก็ได้ดูโรงเรียน ซึ่งเขาทำบัตรสุขภาพนักเรียน พอเปิดเทอมมา เขาก็เชิญทางอนามัยมาตรวจนักเรียน เดือนพฤษภาคม ม.๑ มิถุนายน ม.๒ ไล่ขึ้นไปแบบนี้ แล้วก็ทำบัตรสุขภาพ ถ้าเป็นโรคเล็ก ๆ น้อย ๆ เจ็บไข้ทางโรงเรียนก็เป็นหน้าที่วางยาให้ ถ้ามีอะไรที่เกินกำลังที่ครูจะทำได้ก็ส่งโรงพยาบาล ทางโรงเรียนอาจจะต้องติดตามไปถึงบ้านนักเรียน ถ้านักเรียนขาดเรียน ดูซิว่าเป็นยังไง พานักเรียนไปเข้าโรงพยาบาล อันนี้ก็เป็นบริการของฝ่ายศึกษาทางด้านสาธารณสุข หรือทางด้านสุขภาพอนามัย

ที่พูดเกี่ยวกับเรื่องอนามัยก็ยังมีอย่างหนึ่ง คือ เรื่องสร้างภูมิคุ้มกัน หรืออธิบายอย่างชาวบ้านก็เรื่องการฉีดยาป้องกันโรคต่าง ๆ โรคฉี่หนู โรค ไรต์โรค ไรต์โรค อีกรน บาดทะยัก โปลิโอ สำหรับเด็ก ๆ อันนี้เป็นโรคที่มียาป้องกันซึ่งได้ผลมากที่สุด แต่ว่าก็ปรากฏว่ายังครอบคลุมไปไม่ได้ทั่วถึง ซึ่งอันนี้เป็นหน้าที่ของฝ่ายสาธารณสุข แต่อย่างที่ว่าไว้ คือปัญหาเรื่องการติดตาม ถ้าคนไหนไม่ได้คลอดโรงพยาบาลก็จะไม่ได้บริการพวกนี้ หรือที่ต้องติดตามอีกทีก็ลำบาก บางครั้งการเข้าไปในบางแห่งก็ลำบาก ถ้ารวมนักเรียนมาไว้ก็จะทำได้ง่ายขึ้น แต่ว่าเรื่องนี้ยังเป็นการลำบากอยู่ เพราะว่าอายุที่ถูกต้องเหมาะสมที่จะได้รับภูมิคุ้มกันพวกนี้ก็คือวัยก่อนวัยเรียน ตั้งแต่ขวบ ๒ ขวบมา แต่อันนี้ทางโรงเรียนอาจจะช่วยได้โดยการให้ความรู้แก่เด็ก และผู้ปกครองที่มาติดต่อกับทางโรงเรียน เป็นการประชาสัมพันธ์ให้ว่า น้องของนักเรียนจะต้องได้รับภูมิคุ้มกัน การบริการพวกนี้มีปัญหาอะไรครูก็สอดส่องได้ สมัยนี้ก็มีชั้นอนุบาลหลายแห่งทั่วไปในชนบท พวกนี้ก็จะได้รับบริการ หมายความว่ารับมาจากงานของมหาดไทย คือ งานพัฒนาชุมชน เขาตั้งเป็นลักษณะศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไว้หลายแห่ง ซึ่งจุดมุ่งหมายหลักของศูนย์เด็กเล็กพวกนี้ก็คือจะให้พ่อแม่ไม่ต้องเป็นห่วงลูก มีคนเลี้ยงดูอย่างดีในระหว่างที่ไปทำงาน แล้วก็ได้ผลประโยชน์ คือได้รับการดูแลที่ถูกต้องดีกว่าอยู่ทางบ้าน ในแง่นี้ก็เคยคุยกับ ผอ.ปจ. ท่านหนึ่งถามความเห็นของท่านส่วนตัว ว่าท่านเห็นยังไง เขาพูดกันมากกว่า พอตั้งอันนี้ขึ้นมามันขัดกับกระทรวงมหาดไทยที่ทำศูนย์เด็กเล็ก แยกลูกคำกันว่ายังงั้น ท่านบอกว่ามันแต่นึกถึงเรื่องหน่วยนั้นหน่วยนี้ขัดกันพอดีไม่ได้ทำงานกัน มันก็มีปัญหาอยู่เหมือนกัน คือเราไม่ได้แบ่งประเภทหรืออายุของคนให้เด็ดขาด สมมุติว่าตั้งแต่เกิดไปจนถึงกระทั่ง ๔ ขวบ ก็มอบหน้าที่ส่งศูนย์เด็กเล็กดูแลไปเลยแล้วก็ ๔ ขวบ ๕ ขวบ เป็นอนุบาลชนบท เป็นวัยเข้าโรงเรียนไปแล้วอย่างนั้นก็สิ้นเรื่อง ตอนนั้นก็ประสานงานกันอยู่แล้วในเขตที่รับผิดชอบ ก็ไม่มีปัญหาอะไร

ที่นี้พูดถึงอีกหลักหนึ่งคือ เรื่องงานเกษตร เราจะพูดว่าเรายกโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง งาน

เกษตรที่มาประสานก็มีบทบาทตรงนี้ที่ว่า สอดคล้องต่อวิชาชีพของราษฎรจำนวนมากของเมืองไทย จะเป็นส่วนใหญ่หรือเปล่า ขณะนี้เปอร์เซ็นต์ของผู้ที่อยู่ในภาคเกษตรก็ลดลงแล้ว เพราะว่าเรามีภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการที่ก้าวหน้าขึ้นไป ชาวเจ้าชอวิชาเกษตรว่ามีประโยชน์กับนักเรียนมากในหลาย ๆ ระดับ เพราะว่าแม้แต่เด็กในวัยเด็กเล็กหรือเด็กวัยประถมศึกษา ถึงจะอยู่โรงเรียนในเมือง ซึ่งเด็กไม่ได้อยู่ในครอบครัวเกษตรกรก็ได้ งานเกษตรนี้เห็นชัด ๆ เลยว่า ช่วยให้เด็กได้ออกกำลังกาย ขุดดิน พรุนดิน ได้เคลื่อนไหว แล้วก็อยู่กับธรรมชาติ ได้ดูการเจริญเติบโตของพืช ส่วนมากเด็กก็จะตื่นเต้นมาก ถ้าปลูกอะไรในกระถางแล้วดูการเจริญเติบโต ได้รู้จักกับสิ่งที่สร้างสรรค์อยู่กับธรรมชาติ แม้แต่งานอย่างนี้ก็โยงกับวิชาต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น สปช. ก็ได้ว่าได้อรรถกถาสิ่งแวดล้อมหรือวิทยาศาสตร์ ในแง่วิทยาศาสตร์ก็ได้ จะได้เรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ แล้วก็ซึมซาบไปโดยธรรมชาติเป็นตัวอย่างได้ แล้วอาจจะเกี่ยวกับศิลปะก็ได้โดยการที่ว่า ให้เด็กวาดรูปต้นไม้เหล่านั้นหรือเกี่ยวกับการร้องเพลง แต่งเพลงให้สอดคล้อง หรือเกี่ยวกับภาษาไทยเกี่ยวกับอะไรก็ได้ทั้งนั้น สำหรับเด็กในครอบครัวของเกษตรกร ก็ช่วยได้มาก แต่คุณครูบางท่านเคยพูดให้ฟัง เขาบอกว่าเขาลำบากใจ เพราะเด็กเกิดในครอบครัวเกษตรกร ทำงานเกษตรเก่งกว่าเขาแน่ ๆ ครูยังไม่ค่อยรู้อะไร นักเรียนเขาเคยทำอยู่มาก อันนี้ยังไม่ค่อยเห็นด้วยนัก คือเห็นใจคุณครูว่าจะต้องมานั่งทำอะไรที่ไม่ชำนาญ ให้ปลูกต้นไม้ ให้สอนเกษตร ไม่เคยเรียนไม่เคยทำเลย จะมาให้ทำ ให้สอนเลย เอกคณิตศาสตร์มานั่งทำก็ยาก แต่ว่าพูดถึงว่าถ้าสอนได้ประโยชน์แน่ ๆ เป็นลักษณะเดียวกับที่เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ไปส่งเสริมเกษตรกรซึ่งเขาทำมาเองด้วยมือ ถ้าจริง ๆ ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเองบางครั้งก็รู้ในบางแง่สู้เกษตรกรไม่ได้ แต่ในบางแง่เขาอาจจะนำความคิดใหม่ ๆ มาให้เกษตรกรได้เช่นเดียวกัน อย่างสมมติว่าไปดูที่เขาฝึกหัดเกษตรตำบล ซึ่งเดี๋ยวนี้เกษตรตำบลทุกคนก็จะจบ ปวช. หรือ ปวส. เกษตรมา มีความรู้ทางทฤษฎีเป็นอย่างดี แต่ว่าก็ไปฝึก เคยเห็นต้องไปฝึกนั่งกรีดยาง วัน ๆ เขาเอาต้นยางมาปัก ๆ ไว้แล้วให้พวกเกษตรตำบลมานั่งกรีดเอา กรีด ๆ ไปทั้งวันเลย เพื่อหาความชำนาญ เมื่อส่งเสริมจะได้พูดกับเขารู้เรื่อง หรือว่าทำการทดลองก็ทำด้วยกัน ชาวเจ้าชอไปสวนลองกองสวนหนึ่งก็เห็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายเกษตร เขาปรึกษากันกับเกษตรกรรายหนึ่ง ซึ่งมีปัญหาอยู่ว่าผลลองกองเวลาออกมาเป็นช่อ ช่อนี้แน่นมาก ลองตัดดูตัดยาก แม้แต่ครูเกษตรกรคนชำนาญ ๆ ยังปลิดเอาส่วนรอบ ๆ ช่อที่ติดลำต้นออกทำให้ช่อออกมาแล้วเสียไป เขาก็บอกว่าทำยังไงทำให้แก้ปัญหานี้ได้ นักวิชาการก็มาช่วยคิดทดลองดูซิ เอาヤชชนิดหนึ่งที่ใส่แล้วยึดช่อ ก็ทดลองไปช่อ ๒ ช่อ ก็ดูท่าทางจะได้ผลดี คือ ทำไปคิดไปก็ช่วยกันได้ ทีนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการก็มีความรู้ที่ว่า ฮอริโมนชนิดไหน ยาชนิดไหนที่จะใช้ เขาก็แนะนำได้ ในแง่ต่าง ๆ เขาก็ส่งเสริมเกษตรกร เวลานี้กลุ่มเกษตร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรเขาก็ก้าวหน้าไปมาก นี่ถ้าเป็นโรงเรียนในระดับประถมปลาย ก็เริ่มส่งเสริมได้แล้ว เท่าที่เคยนำมาทดลองดูเขาก็สามารถทำแปลงจากการปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกต้นไม้ การขยายพันธุ์พืช การทำปุ๋ยหมัก เก็บเมล็ดพันธุ์ ปราบศัตรูพืช หรือเสียบยอด เสียบยอดต้นไม้ ทำพันธุ์ขยายได้เป็นอาชีพได้ทีเดียว ถ้าเริ่มทำตั้งแต่เด็ก ๆ มีความชำนาญก็สบาย เรียกว่าหากินได้ทีเดียว โรงเรียนที่สอนนั้นสังเกตดูแต่ก่อนในหมู่บ้านที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่เขาก็ไม่มีเกษตรกร ไม่ได้ทำของพวกนี้ ไม่ได้ปลูกผัก ไม่ได้มีการปลูกผลไม้ แต่พอโรงเรียนเริ่มทำกิจกรรมพวกนี้ เมล็ดพันธุ์ผักที่เหลือจากโรงเรียนเขาก็แจกให้เด็กกลับบ้านไป เดี่ยวนี้ตามหมู่บ้านนั้นมีผักรับประทานเองเกือบทุกครอบครัว และทุกครัวเรือนเขาก็

มีผลไม้ ไม้ผลปลูกเอาไว้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาเกษตรนี้ ได้ไปเห็นก็คงจะดีมาก แต่ก็ได้ไปรู้จักอยู่รายหนึ่ง จะยกตัวอย่างเป็นอุทาหรณ์ไว้บ้าง เด็กคนนี้ชื่อ นายแวม๊ะ อายุประมาณ ๒๕ ปี จบวช. เกษตร ออกมาแล้วหางานทำไรหาไม่ได้ เพราะว่าเท่าที่ดูถ้าจำไม่ผิด คนจบเกษตรมีสถิติตกงานมากกว่าเพื่อนในตอนนั้น แวม๊ะจะจบมาหางานทำไม่ได้ จะไปเป็นลูกจ้างรับราชการต่าง ๆ ก็สอบไม่ได้สักที หาบริษัทรับเป็นลูกจ้างเขาก็ไม่ได้ ก็ทำยังไง นายคนนี้เป็นสมาชิกกลุ่มยุวเกษตร แล้วก็เรียนจบเกษตรมา ทำพวกนั้นเก่ง เสียบยอดทำอะไรต่าง ๆ ก็ไปประกวด ปีนี้ประกวดระดับจังหวัด ชนะที่ ๑ แล้วก็ต่อไปประกวดระดับภาค ระดับประเทศออกไป แต่ว่าที่สำคัญคือ อาจารย์ทางวิทยาลัยเขาก็ให้กำลังใจ บอกว่าอย่าท้อถอย เพราะว่าเป็นคนจน เขาก็เลยมาทำเสียบยอดขาย ขายพันธุ์ เต็มวันรู้สึกจะได้ ๓๐ บาทต่อตัน ก็ทำไปแล้วก็ขาย จนเต็มนี่ได้เงินมาซื้อสวนเล็ก ๆ เป็นของตัวเองแล้วคิดทำสวนก็แปลงจากคนที่ไม่มีอะไรเลย แล้วก็มาเป็นเจ้าของสวน ซึ่งอาจจะเป็นคนบดที่สุดในที่สุด เป็นคนมีฐานะคนหนึ่งได้ ซึ่งก็ไปเห็นเกษตรกรหลายท่านที่มีฐานะดี มีความขยันขันแข็งให้เห็นมาแล้ว นายคนนี้ก็กำลังเริ่มต้น ก็ยังไม่ทราบว่าเขาจะไปได้ดีแค่ไหน แต่เริ่มต้นเขาก็เริ่มได้ดีด้วยดีแล้ว ก็ไม่ใช่คนที่ปราดเปรื่องนัก การเรียนก็ปานกลางไม่ได้ดีอะไร ฐานะก็ไม่ดี แต่ว่าต่อไปนี่เขาก็คงจะเริ่มต้นด้วยดีแล้ว อันนี้ก็เพื่อความก้าวหน้าของเยาวชนคนหนึ่ง

พูดถึงทำอาหารเพื่อโภชนาการ การปลูกพืชนี้ก็ยังมีข้อสังเกตที่อาจจะตั้งไว้สักนิดหนึ่ง คือ เรื่องสิ่งแวดล้อมหรือ ระบบนิเวศน์ จะเรียกว่ายังไง ภาวะแวดล้อมของสถานที่นั้น ก็ถือว่ามีส่วนสำคัญเหมือนกันว่าทำอะไรได้บ้าง เช่น เรื่องเกษตรหรือโภชนาการ บางแห่งก็ส่งเสริมเรื่องนมถั่วเหลือง พอแห่งหนึ่งส่งเสริมนมถั่วเหลือง ทุกคนก็จะทำนมถั่วเหลืองกันหมดทั้งประเทศ ที่นี้ถ้าภาคเหนือดี แต่ว่าที่อื่น ๆ บางแห่งปลูกไม่ได้ เพราะถั่วเหลืองไม่ค่อยทนทานกับสภาพแวดล้อมที่ลำบากเท่าไร ก็ยังพยายามคอยเตือนเขาว่าหาอย่างอื่นที่มีคุณค่าทางอาหารที่ดีพอสมควร อาจจะเท่าหรือไม่เท่าถั่วเหลืองก็ทำไป ถั่วเขียวนี่ก็ดี แต่ว่าที่เขาไม่ค่อยชอบกัน เพราะว่างานมากพอปลูกแล้ว การปลูกถั่วเขียวรู้สึกแรงงานเปลืองมาก แต่ว่าถั่วเขียวทนสภาพอากาศ พื้นดินบางอย่างได้ดีกว่า แล้วก็ทำง่าย ๆ ถั่วเขียวต้มน้ำตาลกินก็ได้ จะยกตัวอย่างที่เคยทำ ความจริงเคยยกมาหลายงานแล้ว ว่าด้วยเรื่องเกษตรในหมู่บ้าน ท้องที่บางโรงเรียนปลูกอะไรในโรงเรียนไม่ได้เด็ดขาด เพราะโรงเรียนตั้งอยู่บนชะง่อนหิน ในชุมชนนั้นเองบางทีก็ทำได้ บางทีทำไม่ได้ แล้วก็ยังมีปัจจัยอย่างอื่นอีกเยอะแยะ เช่น เรื่องทำนมถั่วเหลืองเคยทำ รู้สึกจะเคยมาคุยในห้องเรียนว่าเห็นไหมประสบความสำเร็จ อาศัยเชื่อว่าตัวเองมีบุคลิกความเป็นผู้นำ ไปทักทักเอาเอง ก็ประชุมเด็กแล้วก็บอกว่า นี่นะพวกเธอ ผอมแห้งแรงน้อยกันมากเลย เราต้องแก้ปัญหานี้ จะจัดมาให้เสร็จ ให้รับประทานนมถั่วเหลือง ขอให้เห็นแก่ฉันเถอะ ให้รับประทานเข้าไป ไม่ต้องทำอะไร แต่รับประทานตอนแรก บางคนถึงกับอาเจียน เพราะไม่ถูกปากอย่างยิ่ง แต่เด็กพวกนั้นก็ตีพยายามกล้ำกลืนรับประทานไป บางคนทานไปทานมากกลับชอบ รับประทานแล้วจิตใจเอากลับบ้าน ก็ภูมิใจ รู้สึกจะมาคุยด้วย ว่าเห็นไหมประสบความสำเร็จ ในโครงการ พออยู่มาเมื่อปีที่แล้วก็เห็นอะไรผิดปกติในโรงเรียน มีเด็กต่ำกว่าเกณฑ์ตั้งเยอะ ไปดูปรากฏว่าเขาบอกเขาเบื่อจะตายอยู่แล้ว นั่งกินนมถั่วเหลือง น้ำเต้าหู้ทุกวัน ๆ บางวันเอามาเขาทิ้งเลย แล้วยิ่งบางที่เด็ก ป.๒ ป.๓ ป.๔ เขาก็ยังรับประทาน พอ ป.๕ ป.๖ เขาบอก เขาโตแล้วจะมานั่งกินนมแบบนี้หรือ พอถึงเข้าชั้นก็รับแจกไป เขาอายุ ก็ไม่ไหว เพราะฉะนั้นก็คงจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง นั่งรับประทานอะไรซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่ทุกวัน ๆ หลายปี ที่จบมานี้ก็หลายปีแล้ว ก็คงจะลำบาก

แล้ว ตัวอย่างที่จะยกให้เห็นได้อีกเรื่อง เป็นเรื่องที่กำลังภูมิใจมาก คือ โครงการเลี้ยงแพะ แพะนม คือไปเห็นที่ปักษ์ใต้ เห็นแพะเคลื่อน แพะเดินกันเต็มหมดเลย ก็เห็นเด็กผอมโกร๋องเลย ก็ไปคุยกับ เขาบอกว่า ให้ลูกดื่มนมแพะไม่ได้หรือ ทำทางเขาช็อค เขาบอกว่านมแพะก็ให้ลูกแพะกิน อยู่ ๆ จะมาให้ ลูกคนกิน แยะแล้วพูดอะไรก็ไม่รู้ ก็นั่งนึกถึงว่าจริงของเขา เพราะว่าแพะชาวบ้านพวกนั้นนมน้อย รีดออกมาคงไม่ได้สักเท่าไร ก็เหมาะให้ลูกแพะตัวเล็ก ๆ รับประทานมากกว่า ไม่เหมาะกับลูกคน เท่าไหร่ คือสงสัยอยู่เหมือนกัน ทำไมไม่มีคนรีดนมหมูกิน หมูมีเยอะแยะเลย แล้วก็เห็นลูกหมูแล้ว ก็ไม่มีคนรีดนมหมูกิน คงจะไม่เคยชิน นมแพะเคยทาน นมวัวก็เคยแล้ว แต่นมหมูนี้ไม่เคยมี อันนี้ไม่เคย ลองชิม ทั้ง ๆ ที่ชอบชิมอะไรต่าง ๆ แต่นมหมูยังไม่เคย ก็คงจะเหตุผลเดียวกันนี้เพราะว่าหมูนมน้อย แพะกินนมน้อย นี่ก็นึกออกว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ สมเด็จพระแม่ที่เคยเล่าให้ฟัง ท่านเล่าว่า ตอนสมัยท่าน เล็ก ๆ อยู่ในระหว่างสงคราม สมัยสงครามโลกครอบครัวก็ยากจนมาก ลำบาก แต่คุณยายเป็นคนระดับ มีความรู้ พอมีเงินก็ไม่ได้ซื้อของฟุ่มเฟือยหรูหรา ของเล่น เสื้อผ้าอะไรก็เก่า ๆ แทบจะไม่มีของดี ๆ แต่ว่าเรื่องอาหารกับการศึกษาพยายามให้ลูกเต็มที่ ที่นี้คุณยายกับเสด็จตากก็ไปซื้อแพะมา ทุกวันต้อง เลี้ยงแพะเอง อาบน้ำแพะเอง รีดนมแพะ พอแพะคลอดก็ต้องช่วยกันทำคลอดแพะเอง ท่านบอกว่า ท่านเลี้ยงมาท่านก็รับประทานนมแพะทุกวัน ซึ่งท่านไม่โปรดเลย ก็พยายามใช้ trick คือ เอาผ้าบัง ๆ แล้วก็เททิ้ง เวลาผู้ใหญ่เผลอ ก็เลี้ยงแพะแล้วก็รับประทานนมแพะมา แถมยังเล่าให้ฟังว่า แพะชอบ ข้าวคลุกแกงเผ็ด นึกถึงท่านแล้วก็นึกถึงแพะที่ไปเห็น พอดีไปเจอแพะพันธุ์ที่ออสเตรเลีย เขาถวาย มาพันธุ์ซาเนล ซึ่งพันธุ์นี้มีมานานแล้ว ทางผู้ใหญ่เคยเล่าให้ฟังว่า สมัยสงครามโลกนั้นขาดนม ฝรั่ง ชอบกินนมจะเลี้ยงวัวก็แพง ก็สั่งแพะพวกนี้มา ทหารอังกฤษก็เลี้ยง สำหรับเมืองไทย คุณหลวงสุวรรณา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นคนนำเข้ามา ก็ไปเจอแพะนี้เข้า ก็ทำงานร่วมกับกรมปศุสัตว์ จัดการ เอาแพะชาวบ้านกับแพะพันธุ์ผสมกัน บางตัวก็เลือด ๕๐% เลือด ๗๕% แล้วก็ตั้งกลุ่มเลี้ยงแพะ ในขณะที่เดียวกันก็ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เด็กเล็กไม่มีกำลังได้แย่ง ให้กินอะไรก็กิน ให้ทำอะไรก็ทำ เด็กเล็กยังไม่ค่อยมีฤทธิ์ ก็บังคับเด็กเล็กให้รับประทานนมแพะ ตอนหลังเด็กก็ติดนม พอวันหยุดไม่มี นมแพะเลี้ยงที่ศูนย์ เด็กก็มาตามหานมแพะกิน อีกหน่อยพ่อแม่ก็ต้องทำ ก็เป็นการฝึกนิสัยการกินนม แพะ แล้วเขาก็มีจนกระทั่งตอนหลังไปที่โรงเรียนมัธยม ครูเกษตรเขาก็เปรย ๆ บอกว่าที่โรงเรียนมัธยม มีโครงการเลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงอะไรเยอะแยะ แต่ว่ายังไม่มีโครงการเลี้ยงแพะ ก็ขอ ก็ยังทำเฉย ๆ กับเขาอยู่ ยังไม่ได้ตกลงกับเขาว่ายังไง ซึ่งยังไม่ได้ตกลงแน่ว่าเขาจะดูแลได้ดีแค่ไหน

ที่นี้พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทางโรงเรียนมีบริการชุมชนหลายอย่าง เช่นเรื่องดนตรี วงดนตรีของโรงเรียนไปเล่นในงานต่าง ๆ ของทางชุมชนมาก อย่างเช่น เมื่อเร็ว ๆ นี้ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ท่านไปที่นครราชสีมา ไปในพิธีวางศิลาฤกษ์ประตูน้ำ โครงการบางนารา ซึ่งได้รับความช่วยเหลือส่วนหนึ่งจากรัฐบาลญี่ปุ่น เนื่องในงานเฉลิมฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ซึ่งเป็น โครงการที่คนญี่ปุ่นเขาบอกว่าแปลก ธรรมดาญี่ปุ่นชอบให้ศูนย์โน้นศูนย์นี้ ศูนย์เต็มไปหมดเลย แต่ว่า อันนี้เป็นโครงการประเภทที่ว่า ถึงประชาชนโดยตรง อาจจะเป็นเพียงโครงการเดียวในเขตภูมิภาคนี้ ก็ถือว่าแปลก พอไปผู้แทนรัฐบาลญี่ปุ่นเขาก็ไปด้วย ในงานนี้พระเจ้าอยู่หัวเสด็จ เขารับเสด็จมีวง ดนตรีประจำจังหวัด โรงเรียนนครราชสีมา เขาก็เล่นเพลงสรรเสริญพระบารมี แตรวงเขาก็เล่นได้ดี อันนี้ก็เป็นการบริการชุมชน ไม่ต้องไปเอาแตรวงมาจากไหน แล้วก็เวลาวางศิลาฤกษ์ตามพิธี เวลาพนักงาน ในวังไปเป่าสังข์เป่าแตรอะไรต่าง ๆ พอเป่าแตรก็ต้องมีพิณพาทย์ ตีมหาชัย ตีนางนาค อะไรไป

จนกว่าท่านจะวางศิลาฤกษ์เสร็จ วงดนตรีไทยนั้นของโรงเรียนนราสิกขาลัย ก่อนนี้เป็นโรงเรียนประจำจังหวัดสตรี เตี้ยนี้ก็รวม ๆ กัน เขาก็ไปทำหน้าที่นี้ ก็คือว่าเป็นการร่วมกับชุมชนอย่างหนึ่งทีเดียว นอกจากนั้นทางโรงเรียนเขาดูแลเด็กเขา ฝ่ายแนะแนว ฝ่ายอะไรเขาก็ช่วยกัน นโยบายการศึกษาของสถาบันการศึกษาทั่วไป ก็มีข้อหนึ่งในหลาย ๆ ข้อของแนวนโยบาย คือการให้บริการแก่ชุมชน ซึ่งอันนี้ในบางส่วนเขาก็ทำได้ดีมากทีเดียว อย่างวิทยาลัยอาชีวศึกษาก็มีโครงการอบรมบุคคลภายนอกที่สนใจ เช่นโครงการโคมนมของวิทยาลัยเกษตรกรรมนราธิวาส เป็นตัวอย่างที่เขาร่วมมือกันอบรมบุคคลภายนอก ที่สนใจคือการร่วมมือกับกรมปศุสัตว์ เพราะทางกรมอาชีวศึกษาเจ้าของสังกัดเองก็มีความลำบากนิดหน่อยในการที่จะหาอุปกรณ์ในการศึกษาเรื่องพวกนี้ หน่วยแพร่พันธุ์สัตว์เขาก็เอาพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ไปช่วย เป็นการสมทบกันระหว่างกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรฯ กับกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมมือกันอย่างดีมาก เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้พบกับเกษตรจังหวัดในภาคใต้ทุกจังหวัดแล้วก็สำนักงานส่งเสริมเกษตรภาคใต้ อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร ในเวลาเดียวกันก็ได้พบกับรองอธิบดีกรมอาชีวศึกษา เขาพาหัวหน้าสถานศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษามาพบ ก็ได้เจอกันทั้ง ๒ ฝ่าย ได้พูดกับเขาแสดงความคิดเห็นว่า ความจริงกรมส่งเสริมการเกษตรก็มีลักษณะเป็นครู เหมือนกับกรมอาชีวศึกษาที่เป็นครู แต่ว่าอาจจะมียุทธศาสตร์ต่างกันนิดหน่อย คือ กรมอาชีวศึกษาหรือสถานศึกษานั้นต้องทำในลักษณะทางทฤษฎีให้ถูกต้อง แม้ว่าอาจจะเปลี่ยนทฤษฎีให้เป็นทฤษฎีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เทคโนโลยีเหมาะสม แต่ว่าในทางความสมบูรณ์ของผลที่ได้ออกมาเนี่ย จะต้องให้สมบูรณ์ จะต้องดีของดี ๆ เพราะเป็นสถานศึกษา แต่พอมาถึงกรมส่งเสริมการเกษตรก็เป็นคนสอน ซึ่งรับเอาวิชาการทางทฤษฎีถูกต้อง ที่กรมวิชาการได้ค้นคว้าเอามาลงในท้องที่ ซึ่งอาจจะมีปัญหาอะไรต่าง ๆ ที่เฉพาะหน้าจะทันหัน อาจจะได้ผลที่ออกมาอย่างดีได้ไม่ ๑๐๐% เท่าไร แต่ว่า ๒ หน่วยงานนั้นประสานกันได้เพราะเป็นงานในลักษณะของผู้สอนหรือครูเหมือนกัน วิทยาลัยเขาก็ทำ ตอนหลังเขาทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมนม แล้วก็กรมปศุสัตว์เขาจะช่วยเหลือเกษตรกรรมต่าง ๆ รวมทั้งนักศึกษาจากวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วก็จะได้มาเป็นสมาชิกกลุ่ม อาจจะกลุ่มเลี้ยงวัวแล้วก็ส่งนมโดยที่วิทยาลัยเป็นผู้ประสานงาน ก็สามารถผลิตนมราคาถูก บริการแก่โรงเรียนระดับประถมศึกษาในโครงการอาหาร และประชาชนใกล้เคียงเพราะว่าเขาช่วยมาก อย่างนมขวดที่ทั่ว ๆ ไป ท้องตลาดเขาขาย ๑๕ บาท ในวิทยาลัยเขาขายให้ประชาชนในบริเวณนั้นด้วยราคา ๘ บาท เท่านั้น ครึ่งต่อครึ่งอย่างวิทยาลัยเทคนิคเขาก็จะช่วยในโรงเรียนระดับประถมศึกษา เช่น สร้างโรงเรียน อาคารเรียน เครื่องมืออุปกรณ์พิเศษ แล้วบางทีก็อาจช่วยตัดเย็บเสื้อผ้านักเรียนในราคาขอมเยา ซึ่งเขาก็ช่วยกันอยู่แล้วในท้องถิ่น

ตัวอย่างในเรื่องของบริการประชาชนของสถาบันการศึกษามีอยู่มากมาย อยากจะยกตัวอย่างของโครงการที่เป็นเรื่องที่ได้เรียนมา รู้สึกอาจารย์พูดแล้วพูดอีกแจก sheet ด้วย ชืด ๆ ไปเป็นกรอบ ๆ โยงไปโยงมาก็พูดถึงเรื่องบูรณาการ จะต้องมียุทธศาสตร์ทุกอย่างให้ ซึ่งสมัยนี้เขาเรียกว่าครบวงจร ก็คือการมองทุกด้านจากทุก ๆ ฝ่าย อันเป็นลักษณะของงานในสาขาวิชาพัฒนาศึกษาศาสตร์ ถ้าถามว่าคืออะไร ก็เอาเรื่องพวกนี้ไปตอบได้ อันนี้ก็ยกตัวอย่างทางภาคใต้ไปอีกแล้วเพราะว่าได้ไปเห็นมา คืองานโรงงานหีบน้ำมันปาล์ม ทำปาล์มน้ำมันของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คือเมื่อประมาณ ๑๐ ปีเศษมาแล้ว รู้สึกเกือบ ๒๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทอดพระเนตรกิจการสวนปาล์มน้ำมันของนิคมสหกรณ์ สมัยนั้นยังมีปัญหาเรื่องการปลูก ปัญหาเรื่องประชาชนยากจนมาก แล้วเรื่องปาล์ม

เราก็เป็นงานใหม่ สู้มาเลเซียซึ่งเขาทำมานานแล้วก็คงจะยาก แต่ว่ามีปัญหาอยู่นิดหน่อยคือ ผลปาล์มเมื่อเก็บมาแล้วจะต้องเข้าโรงงานอย่างช้าภายใน ๒๔ ชั่วโมง เพราะว่าถ้าปล่อยเอาไว้นาน ปาล์มน้ำมันจะมีกรดมากขึ้นทำให้เสียหรือว่าชุดซีดจากการขนส่งมากก็ไม่ได้ ก็ต้องเข้าโรงงานเลย สมัยนั้นถนนเมื่อ ๑๐ กว่าปีมาแล้วเป็นยังงี้ก็คงจะรู้จักกัน เดี่ยวนี้ก็ดีขึ้นเป็นบางส่วน บางส่วนก็ไม่ดี ถนนยังกระเทือนไปหมด ปาล์มก็แย่ง ที่นี้ก็โปรดเกล้าฯ ให้คณะวิศวกรรมศาสตร์ของ มอ.คิดค้นเครื่องขนาดเล็ก ๆ ที่จะมีในหมู่บ้าน หรือของหมู่บ้านพอถึงเวลาก็ผลิตหีบแล้วทำได้เลย โดยที่ว่าไม่รอให้เสียเสียก่อน อาจจะประสิทธิภาพสู้เครื่องใหญ่ไม่ได้แต่ก็ยังดีกว่าให้เสียไปเลย ทาง มอ.เขาก็เอาไปทำ ก็ประสบอุปสรรคหลายอย่างที่ทำได้ ทำไม่ได้ ทำไม่ได้ ทำไม่ได้ มาช่วงหลังเขาก็เดินเครื่องคือว่าทำงานเต็มที่ ทำโครงการที่เรียกว่าครบวงจรเบ็ดเสร็จจริง ๆ คือเขาก็ร่วมมือกันหลายคณะในมหาวิทยาลัย คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการก็คิดหาทางด้านธุรกิจและทำตามกันไปได้เลย คณะทรัพยากร พวกเกษตรก็คิดในด้านการปลูกแล้วก็การใช้ by product ที่เกิดขึ้นกับน้ำมันปาล์ม เช่น กากทำอาหารสัตว์ เช่น อาหารวัว อาหารปลานิล อาหารไก่พวกนี้ แล้วก็เอามาคิดวิจัยที่จะใช้น้ำมันปาล์มนั้นทำอะไรได้ เช่น ทำสบู่ แล้วก็มีการวิจัยก็ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ด้วย เช่น วิทยาลัยเทคโนโลยีนครศรีธรรมราช ทางด้านเกษตร แล้วก็การใช้เครื่องก็ประสานกับวิทยาลัยเทคนิคกระบี่ เพราะว่าโครงการที่ไปทำนี้ ที่ว่าลึกลงเป็นนิคมสหกรณ์ที่อยู่ในกระบี่ เวลาผ่านไปหรือมาปรึกษาการงานของเขาเอง เขาก็ทำร่วมกันหมด ทั้งเกษตรกรที่ทำในฐานะเท่าเทียมกัน ไม่ใช่ว่ามหาวิทยาลัยไปเชิญบังคับเกษตรกรให้ทำอย่างโน้นอย่างนี้ แต่เป็นลักษณะของการอุ้มชูกัน มาช่วยกัน นอกจากนั้นก็ประสานงานกับผู้ผลิตรายใหญ่ด้วย คือนักธุรกิจที่ทำโรงงานปาล์ม เขาก็ตกลงเพื่อผลประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่ายว่าเกษตรกรจะทำระดับนี้ระดับนั้น ให้เป็นของที่ดีขึ้นไปอีกที่จะใช้ทำ เกษตรกรไม่ทำ อันนี้โรงงานใหญ่ทำคุ้มกว่า คิดในด้านการคุ้มด้วย ซึ่งได้ผลด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย และทางด้านการผลิตเป็นสบู่ หรืออะไรต่าง ๆ ทางโรงงานเขาให้สูตรมา แล้วก็ให้ทำเท่าที่เกษตรกรจะทำได้ โดยที่เริ่มต้นก่อน แล้วทางมหาวิทยาลัยเป็นผู้ทำ แล้วก็พยายามหารูปแบบที่ทุก ๆ ฝ่ายจะได้ประโยชน์มากที่สุดในการพัฒนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านก็รับสั่งในที่ประชุมว่า เป็นการที่มหาวิทยาลัยได้ทำหน้าที่บริการชุมชนอย่างเต็มที่ทีเดียว คือ ก็วิเคราะห์คำถามมหาวิทยาลัยว่า มหา คือ ยิ่งใหญ่มาก วิทยา คือ วิชาความรู้ อาลัย หมายถึง แหล่งหรือที่อยู่ คือว่าเป็นแหล่งหรือชุมชนวิชาความรู้อันยิ่งใหญ่ วิทยาลัยก็เช่นกัน คือท่านบอกไม่ทราบว่าจะวิชาอันยิ่งใหญ่หรือสถาบันอันยิ่งใหญ่ ก็คงยิ่งใหญ่ทั้ง ๒ อย่าง แล้วคนทุกคนก็จะมีโอกาสที่จะได้รับความรู้พิเศษจากทางมหาวิทยาลัย โดยที่ไม่ต้องสอบเข้าเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย แล้วก็ได้รับการอุ้มชูจากทางมหาวิทยาลัย ไม่ใช่ว่าถูกบงการโดยมหาวิทยาลัย นักศึกษาที่เรียนมาทางภาคทฤษฎีที่เป็นนักศึกษาจริง ๆ สอบเข้ามาแล้วก็มารับการศึกษาโดยตรง ก็มาช่วยอาจารย์ทำงานในลักษณะเป็นที่เลี้ยง เป็นวิทยากรในบางแง่ได้บ้าง หน่วยราชการอื่น ๆ อย่างเช่น ชลประทานหรือ รพช. กระทรวงเกษตรฯ เขาก็มาช่วยด้วย อันนี้ก็เป็นบทบาทอีกอย่างของสถานศึกษาระดับสูง คือมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย ที่จะมีการพัฒนาชุมชนโดยตรง เพื่อที่จะใช้ความรู้พัฒนาคน ก็เป็นอีกแบบต่างไปจากมหาวิทยาลัยเปิด ที่ให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ ทั่วไป พวกวิทยาลัยนี้ถ้าดูรายละเอียดเขาก็ไม่ได้ช่วยแค่เรื่องเกี่ยวกับน้ำมันปาล์ม เขาช่วยเหลือดูแลแม้กระทั่งเรื่องของการทำมาหากินในระหว่างต้นปาล์มยังไม่เจริญ ดูว่าวัน ๆ ชาวบ้านจะอยู่ยังไง คนเราต้องกินข้าว เขาก็ไปสำรวจดูว่าในแถบนั้นมีที่พอจะปลูกข้าวเพื่อที่จะบริโภคเองแค่ไหน แล้วอาจจะมีการโรงสี ก็กิจการอื่น ๆ

ได้อีก อันนี้ก็จะเป็นลักษณะการพัฒนาครบวงจรหรือบูรณาการได้อย่างหนึ่ง เรื่องการให้ความรู้ก็มีหลายอย่าง มหาวิทยาลัยเปิดสอนวิชาการ นอกจากนั้นอย่างสื่อมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ พวกนี้ก็ช่วยในการเผยแพร่ความรู้มาก วิทยุ โทรทัศน์ ก็มีข่าวทางราชการ มีการสอนตั้งแต่สอนภาษา จนสอนทุก ๆ อย่าง ได้ประโยชน์มาก

ทีนี้ก็จะพูดเกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ตัวอย่างอาจจะเป็นอย่างของพัฒนศึกษาศาสตร์ได้ว่า ที่เรียนตั้งนาน เสร็จแล้วเอาไปทำอะไร ก็เป็นอย่างหนึ่ง อย่างโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ตอนนั้นก็เห็นได้ว่า ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ มาถึงตอนนี้ก็ได้เข้าปีที่ ๖ แล้ว อันนี้ถ้ามองในแง่ว่าเป็นงานพัฒนศึกษาศาสตร์ก็อาจจะได้เหมือนกันคือ เมื่อประมาณ ปี ๒๕๒๔, ๒๕๒๕ ช่วงนั้น เป็นช่วงการเตรียมการงานฉลอง ๒๐๐ ปีกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ถูกตั้งให้เป็นกรรมการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดารามกับพระบรมมหาราชวัง นี่ก็ทำงานอย่างที่เห็น ก็ไปตรวจงาน เป็นช่างรับเหมาใหญ่ทีเดียว ทำทางวางตัวเป็นนายช่าง ตรวจตรงโน้น ตรวจตรงนี้ แล้วในที่ประชุมก็มีหลาย ๆ พวก แม้แต่สำนักงบประมาณก็มี ก็ต้องมีการแถลงข่าวว่าทำโน้นทำนี้ มีเหตุผลยังไง จะต้องซ่อมส่วนไหน ให้เป็นศรีสง่าแก่พระนคร เพราะเป็นของกลางของประชาชน ต้องพูดเยอะ ๆ เลย เพราะจะต้องให้ฝ่ายงบประมาณ คือคนที่เขาจะต้องจัดสรรเงินมาให้เราใช้ทำทุกสิ่งทุกอย่างที่เรากำลังทำอยู่นี้ ให้เขาเห็นคุณค่า เห็นผลประโยชน์ว่าทำนี้มีความสำคัญนะ ไม่ใช่เอาเงินไป คือเงินไม่ใช่เงินเขา เงินของชาติของพี่น้องประชาชนทุกคน เอมามาถูกลงโดยไร้ค่า ส่วนมากพอเริ่มต้นก็มีแผนปฏิบัติการ แผนงานอยู่แล้ว แล้วเราก็ปฏิบัติตามแผน แล้วก็รายงานที่เราปฏิบัติได้เท่าไร

อันนี้มีอยู่อาคารหนึ่งเป็นอาคารนอกแผน คืออาคารพระตำหนักสวนกุหลาบ ตอนนั้นไม่รู้ทำไม ตอนแรกน่าจะเอาเข้าแผนเสียหายหมดเรื่องหมดราว นี่ก็ไม่มีการเพิ่งมาดูทีหลัง ตอนนั้นทำงานทำไปเสนอไปยุ่งมาก งานยุ่งมาก ก็อาคารหลังนี้ทรุดโทรมมาก เดิมเคยเป็นโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบรุ่นก่อน คือตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาเป็นระบบที่มาในเมืองไทย ก็ใช้อาคารนี้ ตอนหลังก็ใช้อย่างอื่น เกือบของบ้าง จนสุดท้ายนี่เป็นที่อยู่ของใคร ชึ่งด้อม ๆ มอง ๆ หันซ้าย หันขวา ไม่รู้จะอยู่ที่ไหน ที่จะมาทำงานง่าย ๆ สะดวก ๆ หรือว่าหาที่อยู่ก็หลบเข้าไปอยู่ข้างมุ้งอยู่ไปเลย ก็ไปแถลงว่าอาคารนี้สวยมาก น่าจะซ่อมเอาไว้อีก ทีนี้ก็เกิดมานึกอีกทีว่า อาคารนี้เป็นประวัติศาสตร์ คือเป็นโรงเรียนมาเก่าแก่ คือเกือบจะเรียกว่าเป็นต้นกำเนิดการศึกษาแบบมีระบบของไทยยุคปัจจุบันนี้ ถ้าเราซ่อมแซมฉลอง ๒๐๐ ปี เพื่อทบทวนว่าใน ๒๐๐ ปีของรัตนโกสินทร์มีอะไรที่เราทำมาเป็นการสร้างสรรค์บ้าง แล้วก็เพื่อที่จะให้ได้ผลประโยชน์ให้สร้างสรรค์ไปโน้บเบื้องหน้า ก็มานึกถึงว่า ในทางวัตถุประสงค์อาคารให้ตีเราก็คงได้ทำแล้ว ทีนี้ในด้านการศึกษาบุคคล ทรัพยากรบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับการศึกษาเป็นส่วนสำคัญ อันนี้ก็ได้อากอิทธิพลของการศึกษา ที่ว่ามาเรียนวิชาการศึกษาพวกนี้ได้ เลยบอกว่าข้อนี้ที่สำคัญอยากจะซ่อมแล้วก็มีภาพโรงเรียน คือ ควรจะมีโรงเรียนเพื่อที่จะส่งเสริมว่า แต่ก่อนนี้บรรพบุรุษเราได้ทำอะไรในอดีตเพื่อมาเป็นวันนี้ แล้วเราทำวันนี้ให้เป็นพรุ่งนี้ ให้เป็นอนาคตรุ่งเรืองขึ้นมาได้อีก อันนี้ก็เป็นที่สัญลักษณ์ แล้วก็เราก็จะได้ตั้งโรงเรียน ตอนแรกนึกว่าจะทำโรงเรียนราชภัฏ ก็จะลงมือเอง เสร็จแล้วก็ทำไม่ไหว ทำโรงเรียนยากแค่ไหน ก็คงจะพอทราบกันอยู่ ก็ได้ประสานงานกับทางคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ก็มาช่วยกันทำ แล้วก็ได้เป็นประธานคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน มีเรื่องอะไรที่อยากจะพูดก็พูดในที่ประชุม ก็ค่อยทำค่อยไปมาจนถึงบัดนี้ อันนี้ก็พยายามจะใช้สิ่งแวดล้อมให้ มีประโยชน์

เรื่องจะเสนอเป็นเรื่องสุดท้าย อันนี้ความจริงก็อาจจะห่างจากเรื่องการศึกษาออกมาอีกหน่อย แต่ว่าเป็นเรื่องที่เป็นแนวคิดที่อาจจะเรียกว่าบูรณาการเหมือนกัน อาจจะทราบกันอยู่แล้ว แต่ว่าอยากจะชี้ว่าให้มองในสายตาของคนที่ศึกษามาทางนี้ ก็อยากจะให้ช่วยคิดมองดูด้วยคือ ก็คงจะได้ดูข่าวฟังข่าวกันบ้างว่าประมาณวันที่ ๓, ๔, ๕ เดือนนี้เอง เมื่อ ๒ - ๓ วันที่แล้วมีการสัมมนาเชิงปฏิบัติของแผนแม่บทพิภพของกึ่งจะเห็นเปิดสัมมนา เพราะเขากำลังจะเข้าแผนระยะที่ ๒ คือจากแผน ๕ ไปแผน ๖ คำว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนา บางคนก็อาจจะยังไม่เข้าใจ นี่ถือว่าเป็นศูนย์การพัฒนาหรือศูนย์การวิจัยอะไรก็ไม่ทราบ จริง ๆ แล้วใช้คำว่าศึกษาเรียนรู้ ศูนย์อันนี้ขึ้นอยู่กับหลักที่ว่า สภาพแวดล้อมของแต่ละแห่งในประเทศไทยนั้น ทั้งภูมิภาคมีต่าง ๆ กัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาขึ้นเพื่อจะใช้เป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าทดลอง และแสวงหาแนวทางและวิจัย การที่จะพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎรในภูมิภาค เมื่อได้รับผลการวิจัยก็อาจจะไปขยายผลในหมู่บ้านใกล้เคียงที่เราเรียกว่าหมู่บ้านบริวาร อันนี้ก็เป็นหลักอันหนึ่ง ส่วนหลักอีกอันหนึ่ง คือ ศูนย์นี้จะทำหน้าที่เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ สำหรับราษฎรที่มาดูงาน ฝึกอบรม อาจจะเป็นนักเรียนนักศึกษา หรือราษฎรก็ได้ และเจ้าหน้าที่หน่วยราชการที่มาทำงานนี้ ๒๐ กว่าหน่วย มีเกษตร มีสาธารณสุข ฝ่ายศึกษา อุตสาหกรรมและอื่น ๆ พวกนี้ได้มาทำงาน ศึกษา ร่วมกัน ทำงานร่วมกันในสถานที่เดียวกัน มากันจากหลาย ๆ ด้านมาประสานกัน แล้วก็ราษฎรที่มาที่ศูนย์นี้ก็อาจจะมาขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่หน่วยต่าง ๆ ได้พร้อม ๆ กัน ปัจจุบันก็มีอยู่ ๖ ศูนย์ คือที่ห้วยฮ่องไคร้ ที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์ที่มีป่าไม้เป็นแกน แล้วพยายามศึกษาค้นคว้าว่าที่นั่นเป็นป่าไม้ สเลียมโทรมอย่างมากเป็นที่ที่ไม่มีใครเอา พระเจ้าอยู่หัวท่านก็บอกว่าท่านจะลองทำดู แล้วก็ดูซิว่า อีกหน่อยคนจะฉลาดทีเดียว แล้วก็หาวิธีการอนุรักษ์ป่าไม้ต่าง ๆ ที่ภูพานมีศูนย์หนึ่ง หรือที่ศูนย์แรก คือ ที่เขาหินซ้อน ที่พนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วก็อ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี อันนั้นเป็นเรื่องของการประมงเป็นแกน แล้วก็อื่น ๆ ด้วย เป็นที่ ๆ เขาค้นคว้าผสมพันธุ์กุ้งที่มีเป็นข้าวเหมือนกัน ประสบความสำเร็จ แล้วก็ที่จังหวัดเพชรบุรี อำเภอชะอำ ก็มีห้วยทราย ส่วนที่จังหวัดนราธิวาส ก็มีศูนย์พิภพของ อันนี้ที่เขาประชุมแผนแม่บทกัน คือศูนย์นี้เริ่มตั้งแต่ ๒๕๒๕ ปัญหาของภูมิภาคเขตนั่นที่เป็นปัญหาใหญ่ ที่พูดกันไม่หยุดหย่อน คือ เรื่องของปัญหาดินพรุ ที่เรียกว่าพรุ คือที่ ๆ มีน้ำขังอยู่เฉอะแฉะ ซึ่งเป็นลักษณะของการทับถมของอินทรีย์วัตถุต่าง ๆ เป็นพัน ๆ ปี แล้วพื้นที่จากทะเลก็ค่อยตั้งขึ้นมาเป็นแผ่นดินเป็นจำนวนพื้นที่กว้างขวางมาก ที่ทำการเพาะปลูกอะไรก็ได้ เพราะว่าพื้นดินเป็นกรดอย่างรุนแรง เป็นกรดที่เกิดจากสารไพไรต์ซึ่งเกิดกรดซัลฟูริกขึ้นมา ก็เรียกว่า Acid Sulfate Soil ที่แก้ยากเย็นเหลือเกิน ก็ต้องใส่ปูนมาก ๆ เสียค่าใช้จ่ายมากมาย ทุกหน่วยก็ทำงานเป็นแบบโครงการร่วมหรือแบบ Integrated project ทำไปด้วยกัน แล้วก็มีความหมายว่าจะแก้ดินนี้ทำอย่างไร

ฝ่ายชลประทานเขาก็พัฒนาที่ดิน อันนี้เป็นแกนเขาก็ศึกษา ซึ่งปกติบางทีสองหน่วยงานก็อาจจะมองกันคนละแง่ อันนี้เขาเอาแง่ของแต่ละฝ่ายเข้ามาปรึกษาหารือหรือทำโครงการด้วยกัน แล้วจัดเป็นพื้นที่ศึกษา ฉะนั้นจะทำอะไรแปลก ๆ ที่ไปทำที่อื่นอาจโดนไล่ตะเพิดออกมา แต่ที่นี้ก็ทำ เพื่อดูซิว่า ทำออกมาแล้วมีผลเป็นอย่างไร แล้วก็ยังศึกษาเรื่องสวนยางที่ในระยะต่าง ๆ ว่าเราจะทำอย่างไร จะปลูกพืชอะไรในระหว่างนั้น จะให้มีประโยชน์สูงสุด การศึกษาการเพาะปลูกในดินทรายที่มีปัญหาปลูกไม่ได้เหมือนกัน แล้วก็เอามาส่งเสริมในหมู่บ้านที่เรียกว่าหมู่บ้านบริวาร ซึ่งอยู่ในฐานะยากจนมาก

สมมติว่ารายได้ ๘,๐๐๐ บาทเศษ ๆ ต่อปี ซึ่งแผนนี้เขามีเป้าหมายว่าจะให้ได้ถึงหมื่นห้า ที่นี้เขาก็กลุ่ม ๆ กันว่า ดันขึ้นไปได้ถึงหมื่นสองกว่า ๆ ก็ไม่ถึงหมื่นห้า แต่ว่าเป็นภาคเกษตรยังมีรายได้อื่น ๆ ที่เราไม่เอามาคำนวณอีกเยอะ รวมความแล้วพอเขาประเมินไปประเมินมาเขาบอกได้ว่า ได้ผล ๑๐๐ กว่า เปอร์เซ็นต์

สรุปว่า ๕ ปีแรกเขาทำยังไงแล้วก็ประเมินผล แล้วก็การทำงานของหน่วยงานหลัก เช่น กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมป่าไม้ กรมปศุสัตว์ กรมประมง สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กรมชลประทาน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมควบคุมโรคติดต่อ กรมพัฒนาชุมชน ซึ่งเขาจะศึกษาในลักษณะสภาพปัญหาเดิม แล้วก็แผนที่กำหนด ผลงานที่ทำไป งานที่คงเหลือ ประโยชน์ที่ได้ เรื่องปัญหาและอุปสรรค เขาก็แบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ ขึ้นมา ส่วนเราจะมองในแง่การศึกษา พวกครูในโรงเรียนในหมู่บ้านบริวารก็มาช่วยประสานงานด้วย แล้วทางกรมการศึกษานอกโรงเรียน เขาก็มาช่วยฝึกอาชีพ ช่วยสอนคนที่ไม่รู้หนังสือ โครงการผู้ไม่รู้หนังสือเขาก็ทำดีมาก ถ้าไปเทียบกับหลายแห่งก็อาจจะไม่ดี แต่มองในแง่ที่ว่าดีได้แค่นี้ก็นับว่าดีมากแล้ว และที่ต้องประชุมกัน นอกจากเรื่องเกี่ยวกับแผน ๕ เป็นแผน ๖ ก็เป็นเรื่องสิ่งแวดล้อมของท้องที่ จะมีการเปลี่ยนแปลงด้วยคือโครงการบางนารา เสร็จจากโครงการนี้แล้วก็ต้องมีความเปลี่ยนแปลงในท้องที่นั้นอย่างแน่นอน นอกจากจะมีที่ดินเพาะปลูกดีขึ้น ทางกรมการชลประทาน เทคนิคนี้ดีขึ้นแน่ ๆ แต่ว่าปัญหาทางสังคมอันนี้ผู้ปฏิบัติงานเขาจะต้องคำนึงกันมาก ๆ เพราะว่างานส่งเสริมการเกษตรเขาก็เริ่มปรารถแล้วว่าจะลำบาก เพราะว่าพอมึงงานก่อสร้าง คนยอมอยากจะทำงานก่อสร้างค่าแรงขั้นต่ำ ๖๐ บาท มากกว่าที่จะทำเกษตร ซึ่งจะได้หรือไม่ก็ได้ไม่ทราบ แล้วก็พอสมมติงานเสร็จแล้ว งานส่งเสริมต้องวางแผนกันดี ๆ เลย เพราะว่าพื้นที่ต่างไป ปลูกได้มากขึ้น คนที่เคยกับการทำน้อย ๆ ลำบาก เพราะมีที่ดิน มีน้ำดี ที่ดินดีแล้วจะเป็นยังไง ก็ต้องมีการอบรมเรื่องความรู้กันมาก ๆ มีที่ตั้งโครงการพวกนี้หลายแห่ง เช่น โครงการอุตสาหกรรมชนบทที่เราพูด ๆ กันอยู่ ซึ่งจะเป็นการใช้อุตสาหกรรมการเกษตรออกมาทำพืชผลการเกษตรในรูปอุตสาหกรรม บางทีมีปัญหาเหมือนกัน ถ้าทางราชการไปตั้งเลย แล้วก็ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วม หรือไม่มีความเข้าใจพอก็อาจจะลำบาก ทางที่ถูกอาจจะต้องวางแผนมานาน ๆ เช่น ให้การศึกษา ส่งเสริมการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้ดีขึ้นกว่านั้น ในท้องที่ที่จะตั้ง เพื่อที่ว่าคนพวกนี้มีความรู้จะรองรับงานไปในฐานะโรงงาน สหกรณ์หรือว่าเป็นเจ้าของกิจการของคนในท้องถิ่นไปได้ ไม่ใช่ว่าทางราชการมาบงการข่มขู่ทุก ๆ อย่าง พวกนี้ทางฝ่ายการศึกษา ก็อาจจะมึบตบตาสำคัญในการเตรียมคนให้มีประสิทธิภาพ ที่จะรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

วันนี้อาจจะขอล่าวเพียงแค่นี้ เพราะว่าอาจจะเป็เนออะพริ้วห้าวมาขายสวนหรือเปล้าก็ไมทราบ เพราะว่าแต่ละท่านในที่นี้ล้วนมีความรู้ในเรื่องการศึกษา อยู่ในวงการศึกษากันมาเยอะ แล้วก็ในวงการอื่น ๆ ด้วยเช่นโครงการพัฒนาทำกันมาได้ผลมาก ๆ แล้วก็ก็มีผู้มีหน้าที่ทำงานโดยตรงทางด้านการศึกษา ชาวเจ้าเพียงแต่ได้นำความรู้ที่ได้เรียนมาส่งเสริม ประสานงาน และสนับสนุนการศึกษา เพื่อเป็นการสร้างคนให้แก่ชาติเท่านั้น คือตอนนี้เวลาที่มีอยู่ก็ขอให้ช่วยเสริมสนับสนุนหรือว่ายังอธิบายส่วนไหน ไม่ชัดเจนก็กรุณาซักซ้อมเพิ่มเติม อย่างที่เคยทำกันมา ก็ถือว่าเป็นการคุยกัน ถ้าไม่มีใครคุยก็อาจจะขอพักผ่อนอยู่เพียงแค่นี้ เพราะว่าในช่วงบ่ายก็จะมีผู้ทรงคุณวุฒิท่านจะมาพูดให้ฟัง ถึงเรื่องบทบาทในการพัฒนาต่าง ๆ

คือที่ว่านี้อาจจะไม่จำเป็นจะต้องเป็นคำถามก็ได้ เป็นคำวกี้ก็ได้ เพราะรู้สึกว่าคุณจัดหัวข้อยังไม่ค่อยดี และอย่างที่ว่าตอนแรก การใช้เครื่องมือก็ไม่ดี อาจจะถูกตัดไปสัก ๓๐% แล้วก็ได้ คืออาจารย์ชาญชัย ก็สรุปให้มาเป็นเรื่องพัฒนา โดยที่ย้ำการสัมพันธ์กัน ในระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมมือประสานงานกัน ซึ่งบางครั้งก็อาจจะต้องมีการศึกษา ไม่ใช่ศึกษาวิชาการ ศึกษาที่จะประสานงานกันก็มี อย่างเช่น ในลักษณะของเป้าหมายของศูนย์ศึกษาที่ว่ากัน แล้วก็ประการที่ ๒ สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อันนั้นก็จะต้องทำให้เหมาะให้ควร ศึกษาว่าบุคคลที่เราจะร่วมทำงานด้วยเป็นอย่างไร ท้องที่ที่เราอยู่เป็นอย่างไร อีกทั้งสิ่งแวดล้อมมนุษย์ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ก็ต้องคำนึงถึงข้อนี้ ส่วนการเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน อนาคต ก็ไม่รู้จะเอาตรงไหนเป็นตัววัด แล้วก็มาอยู่ในสายอันเดียวกัน เราบุคคลที่อยู่ร่วมกันในที่นี้ก็ล้วนเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับทางมหาวิทยาลัยด้วยกันทั้งสิ้น คือ ไม่ว่าในฐานะนิสิต ฐานะอาจารย์หรือฐานะศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยก็ให้ความรู้มาแล้ว ก็น่าจะมาคำนึงกันว่า จะเอาสิ่งที่คุณที่เรียนนั้นมาทำอะไรให้ดีขึ้นกว่าที่ไม่เรียนได้บ้าง บางทีคนไม่เรียนก็อาจจะทำอะไรได้ดีกว่า แต่ว่าไหน ๆ เรียนแล้วก็ทำอะไรได้ดีขึ้นมาบ้าง

พิธีกร :

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าได้รับคำถามมาว่าในเรื่องของโครงการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น ได้ฝ่าละอองพระบาททรงไปเป็นประธานร่วมโครงการตามพระราชประสงค์อย่างไร และตราบเท่าที่เป็นมาจนถึงปัจจุบันนี้ โรงเรียนในโครงการพระราชดำรินี้ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ควรสมควรแล้วแต่จะโปรด

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี :

เรื่องโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนจริง ๆ แล้วเป็นผลงานของฝ่ายตำรวจตระเวนชายแดนเขาแท้ ๆ ที่เขาเริ่มงานมาตั้งแต่ในราว พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งก็เป็นเวลา ๓๐ กว่าปีมาแล้ว โดยที่ในชั้นแรกได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเจ้ายา สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ท่านสนับสนุนอยู่มาก คือ ตำรวจตระเวนชายแดนนั้นก็มีความที่ที่เราอยู่แล้วว่าทำงานคล้าย ๆ กับทหาร ไปประจำอยู่ในพื้นที่ที่ทุรกันดารห่างไกล ซึ่งมีอยู่หลายแห่ง แล้วในระยะต่อมามีอยู่หลายพื้นที่ที่กลายเป็นลักษณะเหมือนสมรภูมิ ตำรวจชายแดนที่ไปอยู่นั้นก็มีหน้าที่ นอกจากจะป้องกันรักษาความสงบเรียบร้อยแบบตำรวจธรรมดาอย่างหนึ่ง แล้วก็ทำหน้าที่เหมือนทหารอย่างหนึ่ง แล้วก็ทำหน้าที่พัฒนาด้วย คือ เขาจะช่วยเหลือในเรื่องความเป็นอยู่ของราษฎรทุก ๆ อย่าง ในบางพื้นที่หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการที่จะจัดการศึกษาเข้าไม่ถึง เข้ายากเข้าไม่ได้จริง ๆ ก็ตำรวจตระเวนชายแดนนั้น ซึ่งเป็นบุคคลถือปืนทำได้อีกก็เป็นผู้สอนความรู้ให้นักเรียนเอง แต่ก็ตั้งเป็นโรงเรียนขึ้นโดยที่ว่า เขาก็หาบริจาคบ้าง ราษฎรในท้องที่เรียกร้องให้ตั้งกันเป็นโรงเรียนแล้วก็ช่วยกันสอนหนังสือไป บางทีก็มีครูคนเดียวสอนไปเรื่อย ๆ ตามแต่ที่จะคิด ไม่ได้ทำตามหลักเกณฑ์ ต่อมาสมเด็จพระศรีฯ ท่านก็เลยช่วยอุปถัมภ์ หาทุนจากคนที่ทูลเกล้าฯ ถวายก็มาสร้างโรงเรียนขึ้น ก็ได้ประสานงานกับหน่วยที่มีความรู้ทางด้านการศึกษาหลาย ๆ ส่วน เช่น คณะครุศาสตร์จุฬาฯ ก็ได้ช่วยในด้านหาอุปกรณ์ต่าง ๆ และตอนหลังพวกตำรวจชายแดนก็มีหลายท่านได้ไปศึกษาทางด้านวิชาการศึกษาโดยตรง จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู หรือ มศว ต่าง ๆ ก็ทำให้หลายท่านมาจนบัดนี้ได้จบถึงระดับปริญญาตรี

แต่ว่าส่วนมากยังมีศพลตำรวจไปจนถึงจำ นายตาบ จะเป็นนายตำรวจก็มีน้อย ทำงานด้วยความเสียสละกันตามโรงเรียนพวกนี้ พอเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปในทางดีประชาชนหายยากจนขั้นแค้น การคมนาคมสะดวก การต่อสู้ปัญหาทางการเมืองลดน้อยลงไป ก็จะมีโอนเข้าในสังกัดของผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงกับการดูแลการศึกษาไป และตำรวจตระเวนชายแดนก็จะย้ายไปตั้งโรงเรียนในที่อื่น ๆ อีกต่อไป

ส่วนที่ข้าพเจ้าไปเกี่ยวข้องกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นที่หลังมาก คือในราว พ.ศ. ๒๕๒๐ เศษ ๆ ๒๑, ๒๒ นั้นก็ได้ทราบจากทางอาจารย์ของภาควิชาโสตฯ เขาไปช่วยเรื่องจัดอุปกรณ์การศึกษาให้โรงเรียนพวกนี้ก็สนใจ เพราะว่าตั้งแต่เด็ก ๆ เวลาตามเสด็จไปที่ไหนก็ชอบไปเล่นกับ ดชด. อยู่ประจำอยู่แล้วคุ้นเคยกันดี เขาทำอะไรก็อยากจะร่วมด้วย ก็ไปขอร่วมกับคณะครุศาสตร์ จุฬา เป็นผู้ช่วยจัดหาทุนจัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ซื่อของอย่างนี้เป็นต้น แต่มา ๆ ก็เกิดความคิดถึงเรื่องอาหารเพราะได้ไปเห็นนักเรียน ไม่ใช่นักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน นักเรียนธรรมดาหลายแห่งรู้สึกอด ๆ อยาก ๆ ก็ไปขอจัดทุนหาทุนมา มูลนิธิอะไรที่เขาช่วยเหลือ แต่ดูจะไปได้บ้างไม่ได้บ้าง เขามิคนทำอยู่บ้างแล้ว ที่นี้ลองนึกเล่น ๆ กับเพื่อนว่าเราลองอย่างนี้ได้ไหมว่าให้เขาทำเกษตร แทนที่เราจะให้เงินโครงการอาหาร แต่ว่าหลักใหญ่ก็คือจะช่วยส่งเสริมการเกษตรด้วย ในเวลานั้นก็ทำกันก็หนักแล้วว่าเสร็จแล้วจะทำกันที่ไหนล่ะ โรงเรียนของกระทรวงศึกษานี้มีหลักสูตรแน่นอน แต่ ดชด. นี้ยึดหยุ่นได้ก็ไม่ใช่หน่วยหลักที่ให้การศึกษา แต่เดี๋ยวนี้ใช้หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการโดยตรงตามระเบียบอย่างมาก เป็นระบบขึ้นมามากแล้ว ก็เลยไปติดต่อกับทางตำรวจตระเวนชายแดนว่าเราลองไปทำกัน ก็มีพรรคพวกจากครุศาสตร์จุฬา แล้วก็จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ไปช่วยกันหาทุนอะไรเก็บไปเอง แคะกระปุกไปเอง ใครจะช่วยก็ไปช่วย อย่างแรงงาน พาหนะ ดชด. ก็ช่วยจัดการไปก็ไป ตอนแรกออกแบบสอบถามไปก่อนอยากจะดูว่าสภาพทั่ว ๆ ไป เป็นไงก็เลือกได้ ๓ แห่ง ที่มีสภาพดีกว่าที่อื่น เพราะว่าจะได้ไปได้ ไม่งั้นทำที่ ๆ แยะ ๆ ก็จะลำบาก ก็เลยให้ทดลองไป ตอนแรกไม่บอกใคร พอตอนหลังเริ่มคิดว่าเป็นวิธีการที่ไปได้ ได้ผล ก็เริ่มบอกให้ผู้ใหญ่ทราบ ก็ได้รับถูกต้องว่าเหมือนกันว่า แค่นี้ทำไม่ต้องปิดบังกันด้วย ก็เรียนท่านเหล่านั้นว่า ทำอะไรออกไปนี้ไม่รู้จักได้ผลอย่างไร ถ้าเขียนโครงการวางแผนไปโดยที่ยังไม่มีความรู้อะไรเลย ก็เป็นการหลอกผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่ร่วมด้วย เช่นคบเด็กสร้างบ้านและเด็กก็เสียคนด้วย เพราะว่ากลายเป็นคนทำอะไรแล้ว ไม่มีหลักเกณฑ์มันคงก็ถูกว่า แล้วก็ตอนนี้ยังอายุน้อยสงสัยต้องมีเวลาที่จะได้อยู่ในโลกนี้อีกนาน อยู่จนกลายเป็นคนที่ไม่ได้รับการเชื่อถือมันแย่ เพราะฉะนั้นทำอะไร จะทำอะไรไปก็เพื่อตัวเองด้วย ขอระวังตัว อันนี้ก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่เห็นว่าพอไปได้ก็ปรึกษากับทางผู้ใหญ่หลาย ๆ ท่าน ซึ่งก็ให้ข้าราชการมาช่วยปฏิบัติงาน เช่นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ก็มาช่วย ข้าราชการจากสำนักพระราชวัง ผู้แทนของฝ่ายกระทรวงศึกษาธิการที่มาร่วมประชุมท่านก็เห็นว่าควรจะเป็นการช่วยมาก ท่านก็ไปปรึกษากับทางภรรยาท่านที่อยู่ทางกรมวิเทศ ก็ได้ทุนจากหน่วยงาน เป็นหน่วยงานเอกชนของทางเยอรมัน ที่ให้ทุนมาจนถึงบัดนี้ช่วยเหลือเรื่องทุน ซึ่งเราก็อำนาจงานส่ง ทางกรมวิเทศก็ช่วยดูแลต่อ ตอนหลังท่านที่ร่วมมือช่วยเหลือไม่ได้ช่วยในนามหน่วยงานอย่างเดียว ช่วยกันส่วนตัว หรือกรมส่งเสริมการเกษตรในเวลานั้น ตอนแรกเขาก็ไม่ไว้ใจ ซักไซ้ไล่เสียงมามากมาย คือ ไม่ได้ให้ความร่วมมือง่าย ๆ ซักมาว่า ทำยังไงผลที่สุดเขาก็มา แล้วก็มาเสนอวิธีการวางรูปแบบให้เป็นระบบดีกว่าที่ทำมาอยู่ก่อน แล้วก็มาอาจารย์จากหลาย ๆ สถาบันมาช่วยในงานสรุปประเมินผล งานสถิติ ซึ่งดูอย่างคร่าว ๆ แล้วก็คงจะตอบได้ว่า

จุดประสงค์จะหาแนวทางที่จะช่วยให้พัฒนาชุมชน โดยการที่ให้โรงเรียนเป็นส่วนที่จะนำมาในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางด้านเกษตร ซึ่งเราก็ไม่ได้ให้ความรู้ทางด้านเกษตรอย่างเดียว ตอนแรกให้เกษตร โภชนาการ แล้วก็ให้ความรู้ ปลูกอย่างไร แม้แต่เรื่องการจัดศัตรูพืช ยาปราบศัตรูพืชมีข้อดี ข้อเสีย อันตรายยังไง การใช้ปุ๋ย แล้วก็กำหนดหลักสูตรแยกไปตามแต่ละท้องถิ่น แต่ว่าในระยะแรกให้การอบรมผ่านทางครู มาตอนหลังกำลังนี้ก็จะให้การอบรมต่อนักเรียนโดยตรงขึ้นมาบ้าง ในระยะนี้เราใช้ครูทั้งนั้น แล้วก็มาทำ เรามาก็พูดกันถึงเรื่องส่งเสริมคุณภาพการศึกษาที่กรมการฝึกหัดครูเข้าร่วมมือช่วยเหลือมาก โดยการที่อาจารย์เขาไปแนะนำจัดอบรมครู ตชด. จัดการแนะนำในเรื่องของวิธีการใช้สื่อการสอนให้ เพิ่มคุณภาพการศึกษา หรือให้นักศึกษาฝึกสอนมาสอน โดยการทำให้เป็นระบบ ว่าวิทยาลัยครูแห่งหนึ่งควบคุมดูแลโรงเรียนก็แห่ง เป็นโครงข่ายงานระบบ และนอกจากนั้นก็ได้รับการสนับสนุนจากทางกรมส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วก็มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นก็มี เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ แล้วก็ทาง มศว ก็เข้ามาสนับสนุนด้วย ในเรื่องสื่อการสอนบ้าง การฝึกอบรมบ้าง แล้วก็หน่วยราชการอื่น ๆ อีกเยอะ กรมวิเทศสหการ กระทรวงศึกษาธิการ ก็ยังช่วยในการประสานงาน ตอนหลังก็ลงถึงปศุสัตว์ ป่าไม้ต่าง ๆ นับว่าเป็นที่พอใจทีเดียว นอกจากบางแห่งที่ย่อมมีปัญหาบ้าง ก็เป็นเรื่องของบุคคล ในหน่วยงานบางคนก็ดี บางคนก็อาจจะมีปัญหาอยู่บ้างก็ประเมินไว้บ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้สรุปเต็มที่ ก็นับว่าได้ผล